

Chùa Phổ Minh - ngôi chùa tháp lớn nhất và còn nguyên vẹn nhất ở Việt Nam

ISSN: 2734-9195 12:31 09/10/2025

Với kiến trúc độc đáo và những giá trị lịch sử, văn hóa to lớn, chùa Phổ Minh cùng với tháp Phổ Minh là biểu tượng đặc trưng, có giá trị sâu sắc không chỉ về mặt tôn giáo mà còn về ý nghĩa dân tộc, xứng đáng là Bảo vật quốc gia đặc biệt của nước ta.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Chùa Phổ Minh (Phổ Minh tự), còn được gọi là Chùa Tháp, là một ngôi chùa cổ kính tọa lạc ở thôn Tức Mặc, phường Lộc Vượng, nay thuộc phường Nam Định, tỉnh Nam Định (cũ), tỉnh Ninh Bình. Không chỉ là một công trình kiến trúc độc đáo, chùa Phổ Minh còn là ngôi chùa Tháp lớn nhất, cổ kính nhất và còn nguyên vẹn nhất ở Việt Nam.

Chùa Phổ Minh là di tích lịch sử quan trọng gắn liền với thời đại nhà Trần và được Thủ tướng Chính phủ công nhận là Di tích Quốc gia đặc biệt vào năm 2012. Cùng với di tích đền Trần, chùa Phổ Minh là một trong những địa chỉ tâm linh nổi tiếng, có sự thu hút đặc biệt, gây ấn tượng đối với các Phật tử và du khách.

Cổng Tam quan chùa Phở Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Chùa nằm ở phía Tây đền Trần. Theo lời văn khắc trên bia đá và chuông đồng, chùa được xây dựng dưới triều Lý. Đến thời Trần niên hiệu Thiệu Long năm thứ 5 (1262) triều vua Trần Thánh Tông, chùa được mở rộng quy mô lớn, bề thế. Nơi đây từng là trung tâm Phật giáo lớn ở nước ta, nơi các vị vua và thiền sư tổ chức những nghi lễ quan trọng để cầu quốc thái dân an. Đây cũng là nơi lưu giữ hào khí Đông A, biểu tượng cho sức mạnh và tinh thần đoàn kết của dân tộc Việt Nam trong thời kỳ chống giặc ngoại xâm.

Cụm kiến trúc chính của chùa bao gồm 9 gian Tiền đường, 3 gian Thiêu hương, toà Thượng điện cũng 3 gian nhưng rộng hơn, xếp theo hình chữ "công". Bộ cửa gian giữa nhà tiền đường gồm 4 cánh bằng gỗ lim, to dày, chạm rồng, sóng nước, hoa lá và văn hoa hình học. Hai cánh ở giữa chạm đôi rồng lớn chầu Mặt Trời trong khuôn hình lá đề, được coi là một tác phẩm điêu khắc khá hoàn mỹ. Cũng như đôi sấu đá trên thành bậc tam quan và đôi rồng trên thành bậc gian giữa tiền đường, bộ cánh cửa này còn giữ được những dấu ấn của nghệ thuật chạm khắc đời Trần. (Hiện nay, hai cánh cửa lưu trữ tại Bảo tàng Nam Định, hai cánh cửa còn lại lưu trữ tại Bảo tàng Lịch sử Quốc gia ở Hà Nội).

Chính điện chùa Phổ Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Trong chùa Phổ Minh, tượng Phật, Bồ tát... được thờ ở chính điện. Đặc biệt, chùa có bộ tượng Trúc Lâm Tam Tổ được làm bằng gỗ, sơn son, thếp vàng, nguyên vẹn sau 300 năm. Tượng **Phật hoàng Trần Nhân Tông** nhập niết bàn (tư thế nằm nghiêng), đầu gối lên tay trái, tay phải duỗi thẳng đặt lên người, cả bức tượng được đặt trong một khám thờ khối hình chữ nhật. Bên trái tượng Phật hoàng Trần Nhân Tông là tượng **Thiền sư Pháp Loa - Đệ Nhị Tổ Trúc Lâm** và bên phải là tượng **Thiền sư Huyền Quang - Đệ Tam Tổ Trúc Lâm**. Bộ tượng Trúc Lâm Tam Tổ niên đại thế kỷ XVII này đã được Thủ tướng Chính phủ công nhận là Bảo vật quốc gia theo Quyết định số 41/QĐ-TTg ngày 30/1/2023.

Chùa Phở Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Chuông lớn của chùa có khắc bản văn "*Phở Minh đỉnh tự*" đúc năm Cảnh Thịnh thứ tư (1796). Chùa vốn có một vạc lớn, sử sách coi là một trong bốn vật báu của nước ta (An Nam tứ đại khí) nhưng nay không còn, nhưng phần bệ đá hoa sen từ thời Trần vẫn còn đến ngày nay.

Một số công trình kiến trúc bài trí khác đã làm tô thêm vẻ đẹp của chùa Phở Minh, như 3 gian tam quan khung gỗ, tường gạch, mái ngói rêu phong, cổ kính với bức hoành phi đề 4 chữ lớn "*Đại hùng bảo điện*" và thành bậc thêm ở chính giữa có chạm đôi sấu đá rất sống động, hai hồ tròn thả sen nằm đăng đối hai bên lối đi dẫn vào chùa; hai nhà bia nép dưới bóng cổ thụ; trụ đá tám cạnh có khắc lời tụng niệm; bát hương tạc hình hoa sen, mỗi cánh sen có tạc một tượng Phật như ngồi trên tòa sen.

Sau thượng điện, cách một khoảng sân hẹp là tòa nhà 11 gian kéo dài theo hình chữ "nhất". Giữa là 5 gian nhà tổ, bên trái là ba gian nhà tăng, bên phải là ba gian điện thờ.

Tháp chùa Phổ Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Phía trước tiền đường là một công trình kiến trúc quý, tiêu biểu thời Trần, đó là tháp Phổ Minh. Tháp Phổ Minh tồn tại hơn 700 năm và là một ngôi tháp tiêu biểu của thiền phái Trúc Lâm Yên Tử. Chính vì vậy chùa Phổ Minh còn gọi là

chùa Tháp hay chùa Tháp Phổ Minh.

Tháp Phổ Minh dựng năm 1305, thời vua Trần Anh Tông (1293 - 1314) và được bảo tồn khá nguyên vẹn đến ngày nay. Tháp có 14 tầng, cao 19,51m. Hai tầng tháp dưới cùng xây bằng đá có chạm khắc hoa văn cánh sen, hoa văn sóng nước. Đỉnh tháp có một khối đá tạo dáng hình bông sen nhiều lớp cánh.

Để tháp được thiết kế hoàn toàn bằng đá xanh, mỗi cạnh dài 5,20m. Xây kiểu một bông hoa sen có cánh, cánh nhỏ từ giữa nghiêng dần về góc tháp biểu tượng một đài sen nâng kiệu. Phần dưới bệ đá được tạo dáng cong theo hai phía khiến người xem dễ lầm tưởng do đá bị lún nhưng thực chất xây dựng để tạo đà cho hơn 10 tầng phía trên đều có độ cong tương tự.

Tháp được xây bằng gạch đỏ mở 4 cửa ở bốn hướng Đông, Tây, Nam, Bắc. Xung quanh tháp có tường bao quanh, mỗi đầu viên gạch có dòng chữ "*Hưng Long thập tam niên*" (tức năm Hưng Long thứ 13 - 1305) và khắc họa hình rồng nổi ở thời Trần.

Chính giữa các tường có cửa để ra vào tháp, được trang trí bằng những đôi rồng đá. Dưới chân tháp Phổ Minh là 2 cây hương lớn (hay còn gọi là cột kinh) được làm bằng đá, tạo tác tinh xảo theo hình hoa sen. Tuy nhiên, vào những năm đầu thế kỷ XX, khi tu sửa lại, người ta đã sử dụng vật liệu xi măng bao quanh bề ngoài của tháp, làm mất đi những hoa văn trên viên gạch.

Tượng bà chúa Mạc, người có công đóng góp xây chùa Phổ Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Tại tháp Phổ Minh, lưu giữ xá lợi của Phật hoàng Trần Nhân Tông. Tương truyền rằng, sau khi Kim thân Phật Trần Nhân Tông viên tịch, vua nối ngôi là Trần Anh Tông đã sai người làm kiệu bát cống bằng đá và xây tòa tháp lên trên, sau đó đặt 7 trong số 21 viên xá lợi của vua cha vào hòm đá quý, đưa vào trong tháp Phổ Minh ở trước cửa chùa.

Tháp Phổ Minh là một ngôi tháp tiêu biểu của thiền phái Trúc Lâm, một thành công cho kỹ thuật xây dựng tháp thời Trần, có đóng góp quan trọng vào nghệ thuật kiến trúc tháp cổ Việt Nam.

Bia đá tại chùa Phổ Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Ngoài những giá trị về kiến trúc nghệ thuật, chùa Phổ Minh còn có những cây cổ thụ, trong đó có hai cây muỗm hơn 300 năm tuổi, được công nhận là cây Di sản Việt Nam. Theo tư liệu, hai cây muỗm có hình dáng bẽ thế, thân tròn đều, đường kính của cây ở độ cao 1m là 143cm và 114cm, chiều cao vút ngọn là 18,5 và 19m, có nhiều cành lớn tán xoè rộng, đường kính của tán là 19,7 và 25,9m. Những tán cây xanh cổ thụ, cành vươn dài phủ bóng mát khắp sân chùa. Du khách bước chân vào chùa, ngắm nhìn những mảng màu xanh muốt xen lẫn với đường nét hoài cổ, trầm mặc và lắng nghe tiếng chuông gió leng keng trong trẻo, dường như mọi sự mỗi mệt, ưu tư, phiền muộn đều được xua tan.

Chùa Phổ Minh là không gian linh thiêng lưu giữ bộ tượng Trúc Lâm Tam Tổ - những vị tổ của Thiền phái Trúc Lâm không chỉ đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển Phật giáo mà còn truyền bá tư tưởng yêu nước, giúp kết nối văn hóa và tâm linh với đời sống xã hội. Việc bảo tồn những giá trị này là một minh

chứng rõ nét cho sự trường tồn của văn hóa dân tộc.

Quang cảnh chùa Phổ Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Tháp Phổ Minh là nơi vua Trần Anh Tông đặt 7 hạt xá lợi của Phật hoàng Trần Nhân Tông, thể hiện sự tôn kính với vị vua Anh hùng cứu nước, vị thiền sư vĩ đại của dân tộc. Cùng với bộ tượng Trúc Lâm Tam Tổ được công nhận là Bảo vật quốc gia vào năm 2023, minh chứng cho giá trị văn hóa và nghệ thuật của chùa qua nhiều thế kỷ.

Trong nhà tổ của chùa có pho tượng Bà Chúa Mạc - tức công chúa Mạc Ngọc Lâm, người đã có công tu sửa chùa Phổ Minh dưới thời nhà Mạc. Khi bà mất, nhân dân ghi nhớ công đức, đã tạc tượng bà bằng đá trắng, ngồi khoanh chân trên tòa sen, mặc áo choàng, tựa lưng vào bức nền được trang trí vòng ánh sáng. Phần mộ của bà cũng được nhân dân đặt tại khuôn viên phía sau Tam bảo chùa Phổ Minh.

Cây cổ trong chùa Phổ Minh (Ninh Bình). Ảnh sưu tầm.

Chùa Phổ Minh đã được tu bổ trong nhiều thời đại khác nhau, bởi vậy lưu giữ rất nhiều nhiều dấu tích tiêu biểu thời Trần như: Đồi trụ trước tháp, đôi chôn ở tam quan, đôi rồng ở thềm bậc chùa chính, chuông đồng, khánh đồng,...

Với kiến trúc độc đáo và những giá trị lịch sử, văn hóa to lớn, chùa Phổ Minh cùng với tháp Phổ Minh là biểu tượng đặc trưng, có giá trị sâu sắc không chỉ về mặt tôn giáo mà còn về ý nghĩa dân tộc, xứng đáng là Bảo vật quốc gia đặc biệt của nước ta.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**